

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo enkrat na mesec. — Naročnina za celo leto K 3.—, polletno K 1.50, posamezne številke 30 h.
Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravištvo „Naših Zapiskov“ v Ljubljani.

Leto V.

Ljubljana, meseca avgusta 1907.

Št. 8.

Narodnostne razmere na Štajerskem ob koncu 19. stoletja.¹

Po ljudskem štetju z dne 31. decembra 1900. je bilo na Štajerskem 902.343 Nemcev, 409.531 Slovencev in 1457 drugih (733 Čehov, 97 Poljakov, 24 Rusinov, 129 Hrvatov in Srbov, 402 Lahov itd.), skupaj 1.313.331 prebivalcev.

Čisto nemških okrajnih glavarstev je 15, kjer je izmed 1000 prebivalcev 1000—900 Nemcev. Slovenske manjšine štejejo: v lipniškem glavarstvu 3841, v Gradcu 1430, v Ljubnem 565, Voitsbergu 478, Judenburgu 429, Brucku 365, graški okolici 252, Deutsch-Landsbergu 152, Mürzzuschlagu 52, v vseh drugih glavarstvih pod 50 prebivalcev.

Izvečine nemška glavarstva so 4, kjer je na 1000 prebivalcev 900—500 Nemcev, in sicer:

Glavarstvo (mesto)	Nemcev	Slovencev
Mesto Maribor	19.298	4.062
Mesto Celje	4.940	1.450
Mesto Ptuj	2.916	540
Radgona	32.372	3.640

Izvečine slovenski glavarstvi sta dve, kjer je izmed 1000 prebivalcev 500—100 Nemcev, in sicer:

Glavarstvo	Slovencev	Nemcev
Maribor okolica	78.888	10.199
Slovenji-Gradec	37.398	6.353
(Maribor mesto in okolica) . . .	(82.950)	(29.497)

¹ Pod tem naslovom je izšla v „Statistische Monatschrift“ (Neue Folge. XI. Jahrgang. [VII. und VIII.] Juli-August-Heft, 1906.) razprava dr. R. Pfaundlerja, ki je vredna pozornosti s slovenske strani.

Čisto slovenska glavarstva so 4, kjer se nahaja med 1000 prebivalci manj nego 100 Nemcev, in sicer:

Glavarstvo	Slovencev	Nemcev
Celje okolica	129.368	3.962
(Celje mesto in okolica)	(130.818)	(8.902)
Ptuj okolica	75.873	2.229
(Ptuj mesto in okolica)	(76.413)	(5.145)
Brežice	46.110	1.062
Ljutomer	24.512	1.290

Izmed 64 sodnih okrajev, v katere je Štajersko razdeljeno, jih je 44 čisto ali izvečine nemških, 20 čisto ali izvečine slovenskih. Čisto nemških sodnih okrajev je 42. Slovenske manjšine štejejo: v Radgoni 1090, Ljubnem 506, Voitsbergu 478, Judenburgu 413, Lipnici 345, Brucku 332, graški okolici 219, Stainzu 83, Wildonu 56, Eisenerzu 53, Ivnici (Eibiswaldu) 52, po drugih okrajih pod 50 prebivalcev.

Izvečine nemška sodna okraja sta dva: Arvež (Arnfels) in Cmurek (Mureck). V Arvežu je 13.478 Nemcev in 3440 Slovencev, v Cmureku 19.976 Nemcev in 2550 Slovencev.

Izvečine slovenska sodna okraja sta dva: Maribor okolica (43.804 Slovencev in 8473 Nemcev) in Marbeg (Mahrenberg, 10.646 Slovencev in 4859 Nemcev).

Čisto slovenskih sodnih okrajev je 18, in sicer: Gornji grad (39 Nemcev), Šmarje (91 Nemcev), Kozje (103 Nemci), Vransko (118 Nemcev), Sevnica (149 Nemcev), Št. Lenart (380 Nemcev), Ljutomer (572 Nemcev), Ormož (652 Nemcev), Gornja Radgona (718 Nemcev), Rogatec (739 Nemcev), Brežice (810 Nemcev), Šoštanj (837 Nemcev), Ptuj okolica (838 Nemcev), Laško (941 Nemcev), Slovenji Gradec (1124 Nemcev), Celje okolica (1250 Nemcev), Slovenja Bistrica (1346 Nemcev), in Konjice (1523 Nemcev).

Na nemškem ozemlju ni nobenih slovenskih jezikovnih otokov, nemški pa so na slovenskem ozemlju sledeči:

Sodni okraj Marbeg; Trga Muta (886 Nemcev)¹ in Marbeg (943 Nemcev), Zgornja in Spodnja Gortina (813), Zgornja in Spodnja Vižinga (702) in Sveti Lovrenc (910).

V mariborskem sodnem okraju: Mesto Maribor (826) s Studenci (765) in Pobrežem (634), Razvanje (539) in Sv. Lovrenc pri Mariboru (646).

V ptujskem: Mesto Ptuj (844) z Zgornjim Bregom (590) in s Spodnjim Bregom (700).

Daljši nemški otoki so: Št. Lenart (505), mesto Ormož (723), Slovenja Bistrica (589), mesto Slovenji Gradec (733), Vitanje (trg 896, vas 907), Konjice

¹ Na 1000 prebivalcev je 886 Nemcev. Enako so izražena tudi druga števila v tisočinkah.

(707), Rogatec (715), Rogaška Slatina (913), mesto Celje (773), Laško (585) in mesto Brežice (649).

V sodnih okrajih Gornja Radgona, Ljutomer, Šoštanj, Gornji grad, Vransko, Sevnica, Šmarje in Kozje ni nobenega kraja z nemško večino.

Narodnostno mešani okraji (slovensko-nemški in nemško-slovenski), ki obsegajo vsaj 10% močno narodno manjšino, se nahajajo v prvi vrsti na jezikovni meji. Skoro vsi nemški jezikovni otoki imajo znatne slovenske manjšine.

Ako primerjamo razvoj obeh narodnosti v zadnjih dvajsetih letih (1880—1900), vidimo, da nemščina relativno stalno napreduje nasproti slovenščini.

	Relativno (v tisočinkah)		
	1880	1890	1900
Slovenci	327·5	320·5	311·8
Nemci	669·9	678·3	687·1
Drugi	2·6	1·2	1·1
	1000·0	1000·0	1000·0

Ob jezikovni meji so v treh okrajih nazadovali Nemci (Arvež, Cmurek in Marbeg), v treh pa Slovenci (Radgona, Maribor okolica in Gornja Radgona). Splošno napredujejo Nemci ob jezikovni meji od Radgone do južne železnice, od južne železnice do koroške meje pa napredujejo Slovenci.

Razmerje med Nemci in Slovenci v spodnještajerskih mestih Celje, Maribor in Ptuj je sledeče:

	1880	1890	1900
Nemci	19.547	23.032	27.154
Slovenci	5.202	4.851	6.052
Skupaj . .	24.749	27.883	33.206
V o d s t o t k i h			
Nemci	79	82·6	81·8
Slovenci	21	17·4	18·2

V Mariboru je prišlo 1880. leta na 1000 prebivalcev 152·4 Slovencev, 1890. leta je razmerje padlo na 142·6, a se leta 1900. dvignilo na 173·6. V Celju in Ptuj pa Slovenci absolutno in relativno nazadujejo, dočim Nemci absolutno in relativno napredujejo. Nazadovanje Slovencev v Celju in Ptuj kaže sledeča razpreglednica:

	1880		1890		1900	
	Absolutno	V tiso- činkah	Absolutno	V tiso- činkah	Absolutno	V tiso- činkah
Celje . . .	1872	362.1	1577	261.5	1450	226.9
Ptuj . . .	899	247.7	621	191.1	540	156.1

Izmed 1558 štajerskih občin jih je imelo:

	1880	1900
slovensko večino	536	527
nemško večino	1022	1031

Izmed 3860 štajerskih krajev jih je imelo:

	1880	1900
slovensko večino	1750	1756
nemško večino	2110	2104

Tu so razmere, kakor razvidno, precej stalne. Pri občinah so nekoliko napredovali Nemci, pri krajih pa Slovenci. Nemške občine so manjše, nego slovenske, ki obstoje dostikrat iz 20 in še več malih krajev. Zato imajo Slovenci samo tretjino štajerskih občin, nasprotno pa skoro polovico krajev.

Kar se tiče spodnještajerskih mest in trgov razven Celja, Maribora in Ptuja, o katerih je bil že govor, je treba pripomniti sledeče:

Slovenci napredujejo na Muti, v Vuzenici, Št. Lenartu, Šoštanju, Laškem, Slovenji Bistrici, Slovenjem Gradcu, Spodnji Polskavi in na Pragerskem.

Nazadujejo pa Slovenci v Ormožu, Konjicah, Ljutomeru, Marbegu, Gornji Radgoni, Brežicah, Rogatcu in Velenju.

Take so bile narodnostne razmere na Štajerskem ob koncu 19. stoletja.

Ali nimajo delavci domovine?

(Konec.)

Emil Vandervelde, voditelj belgijskih socialistov, pravi:¹ „Ljubim deželo, v kateri sem se narodil. Čutim, da so mi vsled skupnosti jezika, vzgoje in zgodovinskih tradicij tisti ljudje, sredi katerih živim, bližji nego oni narodi, s katerimi se stikam le tu in tam, površno, in to tembolj, ker narodom je različnost jezikov velika zapreka za ožje stike. Zdelo bi se mi tudi čisto pravilno, če bi se nemški proletarijat branil proti napadu carizma, ali če bi francoski proletarijat zgrabil za orožje, da ne bi postal podanik Viljema II., kakor so Alzačani.“ Še bolj jasno izraža svoj ognjevit čut romanskega plemena *Enrico Ferri*, eden glavnih in radikalnih reprezentantov italijanskega socializma. Piše: „Misliti, da ljubezen do človeštva pomenja smrt ali umiranje patriotizma, bi kazalo, da dotičnik ne

¹ „La Vie Socialiste“ junij in julij 1905.

more pojmiti, da je v človeškem srcu prostora za vse čute altruizma, ki se širijo kakor valovi morja od naše osebe k naši rodbini, k našemu bivališču, k našemu narodu in končno k človeštvu. Nacionalizem — to je perverzni patriotizem. Toda kakor bi bil pretirani altruizem škodljiv, tako bi bil škodljiv tudi absolutni internacionalizem, ki bi zanikal vso ljubezen do domovine, ker bi zadrževal narode v njihovem razvoju v zmislu njihovega narodnega genija, ki je za napredek človeštva potreben. In v slučaju vojne? Ko bi napadli moj dom tatovi ali roparji, bi branil sebe in svoje do smrti, ko bi napadla osvojevalna armada moje domovino, bi branil do smrti tudi njo.“

Čut in razum spaja v sebi tudi odgovor starega francoskega komunarda Edvarda Vaillanta, ki spada med one francoske ortodoksne socialiste, ki so stali še nedavno sovražno proti reformističnim Jauresovcem. *Vaillant* definira v svojem odgovoru nastopno: „Narod, določen kot posebna celota po svoji formaciji in po svoji zgodovini, je nujno potreben element v napredku človeštva in njegov organizem ali njegova fizična, intelektualna ali moralna osebnost ne more biti dotaknjena, ne da bi pri tem zadobil enak udarec napredek vsega človeštva. Potrebno je, da vsak narod vsled neodvisnosti na zunaj in svobode na znotraj kolikor mogoče najbolj razvije vse svoje lastnosti in energije, seveda ne zato, da bi s pomočjo vojne ali tarifov podvrget ali oškodoval druge narode, temveč da bi skupno z njimi uredil svoje politične in ekonomske odnose tako, da bi bili na korist splošne produkcije in splošnega razvoja. Ne morem razumeti, kako more socialist brez iluzij odločiti od sebe domovino in internacionalo, ali kako bi mogel ostati ravnodušen nasproti prvi ali drugi, ne da bi čutil vroče simpatije do upov in bolesti vsakega naroda in proletariata, ki trpi in se bori za isti napredek in osvoboditev človeštva. Socialist ne more dopustiti, da bi kateri narod bil v nevarnosti, atakiran, oropan in prikrajšan od države ali od drugega naroda, ki ga je k takemu zločinu zapeljala njegova vlada.“

Ne manj jasno in kategorično izjavlja svoj patriotizem voditelj nemške socialne demokracije, brezpogojni marksist *Avgust Bebel*. Na vprašanje: Kaj razumemo kot patriotizem? odgovarja: „Vsak narod, ki ima svoj jezik, svoje običaje, svojo civilizacijo in svojo zgodovino, ima pravico, da se razvija kot poseben in popoln organizem in da se vlada sam. Patriot je tisti človek, ki se trudi zagotoviti narodu, kateremu pripada po rojstvu, jeziku in običajih, kar najvišjo civilizacijo v interesu vsega drugega človeštva. Kdor stremi za tem ciljem brez osebne koristi in brez hlapčevanja vladajočim slojem, uresničuje najvišji ideal, ki si ga more človek postaviti. Internacionalizem ni zatiranje narodnosti in ni nasilno spajanje narodov, ampak ohranjanje in razširjevanje miroljubnih medsebojnih odnosov med narodi. Poleg narodne civilizacije tega ali onega naroda ekzistira še mednarodna civilizacija, pri kateri je udeležen vsak narod v razmerju svojega moralnega in intelektualnega razvoja. Od neodvisnosti te ali one dežele je zavisen tudi normalni razvoj socialističnega gibanja. Čimbolj je narod zatiran, tem slabše se izražajo v njem razredna nasprotja in razredni boj.“

Socializem je v najhujšem nasprotju z vojnami, ki jih često izzovejo takozvani narodni interesi. Ali socializem razlikuje tudi tu, je-li motiv vojne napad ali obramba, ali gre pri tem za priropanje nove dežele ter podvrženje in usuznjenje drugega naroda, ali če gre tu za ohranjenje in branjenje narodnostne ekzistence. In v takem slučaju obrambe dopušča socializem tudi najskrajnejšo obrambo z orožjem. Lassalle je agitiral za pomoč z orožjem Italiji proti Avstriji, Marx in Engels sta tudi energično podpirala narodnostni upor Italijanov proti Avstriji, Madjarov proti Avstriji, Poljakov proti Rusiji. Izjavili so se za samostojnost njih domovine. Tudi Bernstein pravi v svojem že navedenem odgovoru o patriotizmu in internacionalizmu: „V slučaju vojne morajo socialisti poskusiti vse, da ohranijo mir, če ni v nevarnosti njih dežela ali avtonomija njihovega naroda.“ Ferri bi šel braniti svojo napadeno domovino in narod do smrti. V tem zmislu bi lahko še navedli brezštevilo citatov. Navajam le še pomembni izrek *Plehanova*, enega izmed glavnih reprezentantov ruskega socializma. Zoper njega so se pritoževali pri mednarodnem sekretariatu, češ, da je na mednarodnem shodu v Amsterdamu zastopal armensko stranko takozvanih hančakistov, ki da so nacionalisti. *Plehanov* je odgovoril na to pritožbo v dopisu z dne 24. julija 1905: „Res je, da je bila stranka hančakistov v začetku nacionalistična. Toda gotovo je vsakemu jasno, da je nacionalizem Armencev in nacionalizem n. pr. na Francoskem čisto kaj drugega. Kadar se žive sile naroda, zdihujočega pod turškim jarmom, združijo v boj za svojo osvobožbo, ne vidim v tem nič nepravilnega. In ne morem ničesar očitati takemu patriotizmu, razen če bi se pregrešil zoper pravila socializma, česar pa v tem slučaju ni.“

„Muha pesimizma“, namreč da delavci nimajo domovine je torej danes v socializmu pregnana. Razvoj socializma in razvoj socialističnih strank v vseh narodih ima za posledico vedno se širеči krog delavnosti in ž njo rastoče odgovornosti. Socialistične stranke prevzemajo že v nekaterih narodih vodstvo, ali postajajo vsaj vodilne stranke. Morajo torej konsekvntno tudi v internacionalizmu delati narodno politiko. Nemška ali francoska socialna demokracija se torej peča z vprašanji o kolonijah, evropskem miru, z zunanjo politiko svojih držav itd. In recimo, da bi nemška ali francoska socialna demokracija prevzela vlado v svojih državah. Ali bi odpravila takoj militarizem? Ali bi razpustila nemško armado brez ozira na to, da Anglija išče poti, kako bi mogla oslabiti Nemčijo na morju, brez ozira na to, da bi mogla Rusija dobiti militaristične skomine po njihovih zemljah? Ali ne bi rekla nemška socialna demokracija: Za sedaj ne moremo samo mi odložiti orožja, interes Nemčije, interes naroda, interes domovine zahteva, da imamo armado tako dolgo skupaj, dokler se ne začno tudi sosednje države hkratu z nami razoroževati. Nemška socialna demokracija je izrekla tudi pri maroškem vprašanju odkrito besedo o interesih Nemčije v Maroku. Niso to specialni interesi delavstva, ampak interesi nemške trgovine, obrta, vpliva itd. Bebel je na shodu v Jenu govoril dosti skrbno o

osamljenosti Nemčije in o njenih interesih v mednarodni konstelaciji. Celotne interese Nemčije je spajal z interesi nemškega delavstva.

Takšno odgovornost odnosno soodgovornost za politiko in korist narodne ekzistence imajo socialistične stranke tudi družih narodov in tembolj onih narodov, ki jim ekzistenca ni zagotovljena, ki v veliki rodbini vesoljnega človeštva nimajo enake pravice z drugimi. Socialistično delavstvo se ne more odtegniti tej soodgovornosti in ne more mirno gledati, kako ta ali oni narod zatirajo, tem manj, kako zatirajo njegov lastni narod. To bi bila ravnodušnost enaka zločinu narodnega umora, veleizdaje človeštva. Sicer pa ima socialistično delavstvo svoj lastni interes na tem, da njegov narod ne hira, da ne bi bil zadrževan v naravnem legalnem razvoju. Mari ne trpi tudi delavstvo podjarmljenega in ubijanega naroda? Poročilo poljske socialne demokracije iz pruske Poljske, podano na amsterdamskem shodu, je en sam psalm delavskega trpljenja¹

Vsled narodnostnega zatiranja na eni in narodnostnega indiferentizma na drugi strani nujno oslabeva tudi delavnost in pomen delavske stranke tega ali onega naroda in mednarodnega telesa socialističnega. Taka stranka bi narodnostno izgubila gotov odstotek pripadnikov in za istotoliko bi bile prikrajšane njene organizacije, časopisi, manifestacije, finance, statistika, moč, pomen.

Kakor je danes že premagano stališče, da delavci nimajo domovine, istotako mora biti logično premagano tudi stališče negacije in indiferentizma do legitimnega narodnostnega stremljenja in legitimnega narodnostnega življenja, ki se giblje v okvirju večnih zakonov in pravic človeštva.

„Ne morem razumeti“ — pravi Vaillant — „kako bi se mogel socialist odreči domovini in internacionali in ne čutiti najbolj vročih simpatij do upov in bolesi vsakega naroda in proletariata.“ K temu treba dodati: Socialist ima čutiti tembolj vroče simpatije do upov in bolesi vsacega zatiranega naroda, čim bolj je socialist in čim bolj čuti podobne simpatije do upov in bolesi vesoljnega proletariata. Gotovo je v besedah: „Mi socialistični delavci imamo že danes domovino in kjer gre za pravice naroda, smo dolžni te pravice braniti“ — gotovo je v teh besedah več pravega socializma nego v mrtvi apatični trditvi: „Mi socialistični delavci niti danes še nimamo domovine in nam vse narodnostne pravice niso nič mar!“ Socialistični delavci imajo domovino, ki seveda ni niti cesarska, niti kraljeva, niti knežja, niti malik, niti kult, ki pa je socialistična koncepcija, pravo življenje, ekzistenca naroda z vsemi posledicami, ki jih ta ekzistenca zahteva. Ta koncepcija pa seveda ni nobena restavrirana starodomoljubarska harmonija v narodu. Razredna nasprotstva in njih posledice obstoje še nadalje. Jos. Hudec.

¹ „L'Organisation socialiste et ouvrière“ str. 360 — 367.

Anarhizem.

Ako naj verjamemo velikemu filozofu Nietzsche-ju, je vzrok vsakteremu človeškemu stremljenju „volja do moči“, hrepenenje po uveljavljanju in ojačenju lastne osebnosti kakor vladajoče in zapovedujoče sile.

Ali *ta volja do moči in veljave* ima vsled večnega zakona akcije in reakcije hudega nasprotnika v odporu, ki se pojavlja v vsakem človeku proti tuji veljavi, kadar bi utegnila zakriti in obvladati njegovo. Kjer se pokaže premoč kake osebnosti, bodisi v zasebnem, bodisi v javnem življenju, povsod vidimo, kako se je skušajo drugi otresti in jo zmanjšati. Isto velja tudi za socialno in državno, politično življenje. Z vsaktero premočjo se utesnujejo interesi in moči drugih. Človeški naravi pa je že tako prirojeno, da se skuša osvoboditi vsakterih spon, bodisi v družabnem, bodisi v državnem življenju. In ravno v našem modernem času se je to stremljenje pojavilo tem močnejše, čim večja je postala *premoč organizacije*, bodisi državne ali druge, n. pr. delavske itd. To hrepenenje posameznika, ohraniti svoji osebnosti prosti razvoj in zabraniti, da se že itak ozke meje še bolj ne skrčijo, pojavljalo se je posebno zadnja leta v „fin de siècle“ razpoloženju v književnosti, filozofiji, umetnosti in znanstvu.

Država je dandanes pač predstaviteljica premoči in urejevanja par excellence, kaj čuda, da se je v svobodnih duhovih začela roditi misel, *da bi bilo bolje živeti brez nje, brez vedno novih zakonov, predpisov, kaznij, davkov, orožnikov itd.*, samih pojavov, ki kljubujejo prostemu razvoju osebnosti. In načelo se je vprašanje: *Pa čemu država, pa čemu vlada?* Kako sta sploh prišli do nas? In tako se je pričel izpodkopavati temelj, na katerem sloni današnja družabna organizacija, pričelo se je razmotrivati kardinalno vprašanje: *o postanku in upravičenju države in vladanja sploh.* To naziranje, s katerim se zavrača vsak tuj vpliv in silo, vsako nadvlado, imenujemo *anarhistno, protivladarsko*. To mišljenje je globoko ukoreninjeno v človeški duši, kar nam potrjuje tudi zgodovina človeškega rodu. — V socialno-političnem razvoju vidimo, kako se anarhistična stremljenja vzporedno razvijajo kakor protisila onemu sociološkemu pojavu, po kojem si je dosedaj človeštvo pridobilo svoje največje zmage nad naravo in njenimi silami, proti — *organizaciji*. Anarhizem je že po svojem bistvu najhujši nasprotnik vsaki organizaciji, ki je vedno osnovana na kakem primoranju. *Anarhizem je naravnost negacija organizacije.* To naj poudarjam že tukaj, da nam bode potem lažje razumevati postanek in razvoj anarhizma, posebno pa njegovo razmerje k socializmu.

Kadarkoli je prispela vsegamogočnost kake svetovne sile do vrhunca, vedno so se pojavile anarhistne ideje v tej ali oni obliki. To je bilo že za časa *macedonskega svetovnega vladarstva*, ko so *zofisti* in *Zeno*, ustanovnik stoične šole, poudarjali, da je država kot organizovana sila z moralnega stališča zavrgljiva.

Ravno te ideje so se pojavile za časa *rimskega imperializma*. Navajam le ono hrepenenje po „zlati dobi“, ki jo tako lepo popisuje *Ovid*:

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo
 Sponte sua sine lege fidem rectumque colebat
 Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
 Aere legebantur, nec supplex turba timebat
 Judicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.

To razporedenje je bivalo v rimskih krogih tudi potem, ko je nastopilo prvotno krščanstvo svojo zmagonosno pot. V njem tiči nebroj anarhistnih kalij, zato pa je tudi zadelo na najodločnejši odpor in preganjanje rimskih imperatorjev, ki so čutili s finimi instinkti antične kulture, da prinaša ta vzhodni nauk pogubo vsaki organizaciji. Na vsem svetu pa še ni bilo boljših organizatorjev od Rimljanov. Njihovemu geniju se je posrečilo neverjetno delo. Uvidevši, da ne morejo uničiti nauka, ki je našel v takratnem *anarhističnem razporedenju* zaslužjenih množic predobro pripravljeno ledino, so ta nauk ukrotili in organizovali po rimskih načelih, ga dovedli do moči in veljave, potem celo do nadvlade nad drugimi, s tem pa dosegli, da je izgubil vse nekdanje nevarne ostrine, ker jih je moral izgubiti, ako je hotel res gospodariti vsemu svetu. *Ideja rimskega imperializma je tako v resnici prešla v katoliško cerkev, ki je bila v srednjem veku največja vlesila* in si kot taka lastila imperium mundi, gospodstvo sveta, pravico zapovedovati in zavladati nad celim svetom.

Toda glej, čim večja je postala premoč cerkve, tembolj je prišla v nasprotstvo s čisto anarhistnim naukom prvotnega krščanstva in moralo je priti do konfliktov, ako so se našli radikalni duhovi, ki so se preveč uglobili v učenje in posnemanje naukov evangelija. Pojavi, kakor *Amalrich* iz Bene, „*bratje svobodnega duha*“, *Peter Chelčický* in sekta *Adamitov* v husitskih vojnah so nam za to anarhistno smer v cerkvi zadostni in jasni dokazi.

V časih najhujšega absolutizma, torej v 17. in 18. stoletju, se je razvila na Angleškem in Francoskem teorija o „*naravnem pravu*“. Izvire tega nauka sicer že lahko iščemo v naukih stoične šole in prvotnega krščanstva, in ne da se tudi tajiti, da je obstojal skozi celi srednji vek, toda katoliška cerkev je ublažila njegov sprva silno revolucionaren značaj. Po tem nauku je pravo le to, kar je tudi pravično; kaj je pa pravično, to spozna človek sam po naravnih, prirojenih mu zakonih. Spozna, da so vsi ljudje enaki in *da ima vsak človek sam v sebi svoje pravo, ki mu gre po naravi in ki mu ga ne more nihče vzeti*. Vse družabne tvorbe so le zaradi poedinca in *tudi država se da le tedaj upravičevati, ako služi interesom posameznika*. Kjer pa država in zakoni tega načela ne uveljavljajo, tam se tepta naravno, človeku prirojeno pravo, tam je nasilje in hudodelstvo, proti kateremu je dopuščen odpor. Tu vidimo, kakšno revolucionarno silo ima ta nauk, kaj čuda, da so ga v časih, ko je postajalo nasilje vladarjev in države prehudo, prevzeli vsi prosvetljeni in svobodni duhovi v svojo duševno last. Na Francoskem je te misli najbolj poudarjal *Rousseau*, na Angleškem *Hooker*, na Nemškem pa *Lessing* in *Fichte*. Od teh nas zanima posebno zadnji. *Fichte* pravi, da je država dandanes, ko ljudje še niso tako razviti in

prosvetljeni, sicer še potrebna, toda le kot sredstvo, ki naj dovede človeštvo tako daleč, da bode iz lastnega spoznanja izvrševalo dobro. *Namen vsake vlade je torej ta, da se napravi sama sebe nepotrebno.* Te Fichtejeve ideje so za nas važne, ker so skoraj gotovo vplivale na našega Jurčiča, kakor bodem pokazal pozneje.

„Naravno pravo“ je bilo izraz rastočega individualizma proti naraščajoči državni premoči. Ker je poudarjalo svobodo posameznika in zanikalo vsak tuj, to je tej svobodi sovražen vpliv države, se je že močno približevalo anarhizmu, ne da bi ga moglo ustvariti, ker je vso svojo moč podarilo materi anarhizma, — veliki francoski revoluciji.

Vse, kar smo dosedaj navedli, so le posamezne ideje, raztresene misli, ki se pa nikdar niso skušale uvesti s političnimi programi in organizovanimi strankami v realno socialno življenje in so zato ostale bolj ali manj brez vsacega vpliva.

(Dalje sledi.)

Pregled.

Politika.

Prvo zasedanje novega državnega zbora je pokazalo, da smo poslali Slovenci vanj pač nekaj novih mož, a s starimi idejami. Za nadaljevanje dosedanje politike res ni bilo treba dveh klubov. Čemu ves ta krik in vik v volilni dobi, čemu vsa ta razburjenost in potrata energije? Vsebina je ostala ista, izpremenila se je nekoliko oblika.

Slovenski narodni pregovor pravi, da je vsakdo sam svoje sreče kovač. V politiki bi pomenjalo to, da ima vsakdo tako vlado, kakršno zasluži. Ne priznavamo sicer tega nauka v polnem obsegu in brez pridržka, toda relativne upravičenosti mu ne moremo odrekati. Iz lastne sile si moramo graditi svoj dom in urejati svoje življenje. Toliko političnih pravic dosežemo, kolikor si jih priborimo s svojim gospodarskim in kulturnim delom.

Slovenska politika zida svoje uspehe na posamezne osebe, usoda slovenskega naroda naj bi bila odvisna od tega, ali si znajo posamezniki pridobiti pri osrednji vladi več ali manj simpatij. Bleščeč naslov, ugledno socialno stališče, poedinec naj s svojim imponiranjem dela politiko na korist ljudstvu! Odtod izvira, da vlada trenutno razpoloženje, boj za podrobnosti brez zveze s celoto, brez vodilne misli, boj proti posledicam sistema, kjer bi bilo treba udarjati po vzroku, po sistemu samem. Namesto kolektivnega dela nastopa osebni režim uslug in protiuslug.

To je tradicija slovenske politike, ki so ji zvesti tudi sedanji poslanci. Desetletja in desetletja ponavljajo svoje tožbe, eni monotono, drugi z ogorčenjem; a naj pride ta ali ona vlada: na podporo Slovencev sme računati z isto goto-

vostjo in doslednostjo, s kakršno jih sme ovirati v njih kulturnem in gospodarskem razvoju. Brez razločka: klerikalce in liberalce.

V inventar slovenske politike spada slovanska vzajemnost. To se pravi: vzajemnost s tistimi Slovani, ki imajo ravno politično moč, s katero vladajo nad šibkejšimi slovanskimi brati v lepi slogi in prijaznosti z Nemci. Slovenci so zvesti zavezniki poljske šlahte proti poljskemu ljudstvu in Rusinom.

Pride proračunska razprava, najimenitnejša pravica parlamenta. Vstajajo govorniki iz „Slovenskega kluba“, v katerem sedé dr. Šusteršič, dr. Krek, dr. Korosec; oglašajo se govorniki iz „Jugoslovanskega kluba“, v katerem so Hribar, dr. Rybár, Roblek: oboji so nezadovoljni. Kakor nalašč stoji v ospredju javnosti hrvaško-ogrski konflikt, v katerem so zopet Madjari dosegli, da poskušajo uveljavljati na Hrvaškem khuenovski režim. A Slovenci s Hrvati in Srbi vred igrajo še vedno zgodovinsko ulogo nakovala avstrijskih vlad.

In ta politika se imenuje narodna pri liberalcih in demokratična pri klerikalcih...

Književnost.

Dr. E. Chalupný: **Národní povaha česká.** Praga, 1907.

Vse pozornosti vreden spis. Pisatelj raziskuje češki narodni značaj in prihaja do zaključka, da je bistveni znak češkega narodnega značaja: *nestrpnost, nestalnost*. To se kaže v jeziku, kjer se naglašujejo besede vedno na prvem zlogu, v zgodovini, znanosti, umetnosti, politiki, religiji. Čeh se hitro zažene, a ne vztraja do konca. Podjeten je, iznajdljiv, toda sadove njegove podjetnosti in iznajdljivosti uživajo drugi. Čehi so dali impulz reformaciji, Hus je bil predhodnik Lutrov, Chelčický Tolstega in Kanta, Komenský Pestalozzija — toda niso dovršili dela: konec češke reformacije je bil kompromisni utrakvizem. Imeli so velike kralje: Samo, Přemisl Otakar II., Karol IV. in Juri Poděbradski, toda procvit češke države ni nikoli trajal dolgo. In češki politiki? Palacký je dal leta 1848. avstrijskim narodom program, bil je v ospredju političnega položaja, dvakrat je bil pozvan v ministerstvo, toda odbil je — in se ni več dvignil do te višine. Rieger je istega leta s svojimi govori očaral Evropo, nato je padel in se naposled družil s plemstvom! Češki znanstveniki so veliki, natančni v podrobnostih, slabi v celoti, v sistematičnosti. Isto je v umetnosti, v literaturi. Pri večjem delu pojema Čehu tvorna sila. Najlepši proizvodi češke kulture so podrobnosti v večjih delih (Kollár, Němcová, Čech, Vrchlický), ali pa sploh manjša dela (Mácha, Čelakovský, Erben, Havlíček, Neruda, Machar, Bezruč). Zato imajo Čehi odlično liriko, pa slabější roman in dramo. V glasbi nahajamo isti pojav (Dvořák, Fibich), izjema je Smetana, ki je s svojo silno individualnostjo premagal nekatere hibe češkega značaja. Končno označuje spis češke kulturne tipe (slovaško-moravski, šlezijski, južnočeški, srednječeški, severočeški in vzhodnočeški tip) ter njih odlične reprezentante.

Poročilo o delovanju dijaškega podpornega društva „Radogoj“ v Ljubljani. Za poslovna leta 1893/4 do 1905/6.

„Radogoj“ naj postane centrala vsega slovenskega dijaškega podpornišтва, da se odpravi vsaka krivična in provincialistična nesorazmernost. To željo poročevalčevo naj uresniči slovenska javnost na korist našemu inteligentnemu naraščanju.

Dr. Janko Lokar, Stališče Bleiweisovih „Novic“ glede književnega zedinjenja Slovanov. V Ljubljani 1907.

Hvalevreden in zanimiv spis za kulturno zgodovino slovenskega naroda, v katerem se nam pojasnjuje, kako so Slovenci na književnem polju iskali samega sebe in svojega mesta med drugimi slovanskimi narodi.

Leopold Lénard, *Die Wiener „Tripel-Allianz“ und die Lemberger „Staats- und Haupt-aktion“*. Dunaj 1907. V komisionalni založbi „Katoliške bukvarne“ v Ljubljani.

Brošura govori o poljsko-rusinskem vprašanju. Zanimivi so podatki o psihologiji rusinskega narodnega značaja. Kar se tiče jedra stvari, za katero gre, dokazuje pisatelj svoje stališče, da spora med Poljaki in Rusini v teoriji pravzaprav niti ni, marveč da se začenjajo težkoče šele v praksi. Priznavajoč in odkrivajoč nedostatke na eni in drugi strani, meni, da je kriv značaj rusinskega naroda in vpliv vseruskega gibanja, ako ne pride do praktičnega sporazumljenja, dasi dovoljujejo Poljaki v teoriji brezpogojno vse, kar zahtevajo Rusini. Toda pravi ideal Rusinov je: Svobodna socialistična republika Ukrajina brez popov in gospodarjev! Spor med obema slovanskima narodoma ni quaestio iuris, ampak quaestio facti. Pisatelj se sklicuje na Nemce, ki Slovanom tudi v teoriji odrekajo pravico do bivanja, a pri tem pozablja, da zagotavlja n. pr. § 19. osnovnih državnih zakonov avstrijske ustave iz leta 1867. nenemškim narodom teoretično enakopravnost. In v praksi? Vsi vemo, kako je. To razločevanje med teorijo in prakso pri kulturnih narodih služi močnejšim za dobrodošlo pretvezo, da lažje zatirajo slabše. Teoretičnemu priznanju mora vzporedno slediti praktično prizadevanje seveda z obeh strani, da omogočujemo slabjšemu svobodni razvoj in napredek.

Poezije Dragotina Ketteja. Pravkar so v Schwentnerjevi založbi v Ljubljani izšle Poezije Dragotina Ketteja v drugi, pomnoženi izdaji, krasno ilustrovane po znanem slikarju Maksimu Gaspariju. Ni naša naloga pisati oceno Kettejevih poezij. Kette je že prebil kritiko, ko je izdal Schwentner prvo izdajo njegovih pesnitev. Kette je najznačilnejši pesniški pojav v slovenski literaturi za Francetom Prešernom. Komaj 23 let star je umrl in tragična je bila njegova smrt, kakor je bilo tragično njegovo življenje. Kar pa je zapustil, to so njegove poezije, ki ne umro nikdar, ki bodo živele, dokler bo o našem rodu še kaj sledu.

Nič prisiljenega, afektiranega ni najti v Kettejevih poezijah. Nekaj domačega nam zveni iz njegovih akordov; to je naše. Čutili smo to, kar je izrazito in krasno povedal Kette. Vstal je in spregovoril in mi smo se oddahnili. Tisti hip pa smo se že zavedli, kako velik je ta mladenič med nami. Njegove misli in njegove besede prihajajo k nam z višine, ki jo samo slutimo; slutimo samo čistost in brezmadežnost te višine, kjer je in bo živel Kette vekomaj.

Od Prešerna, našega največjega pesniškega genija, imamo samo mali zvezek biserov. In glej, njegov naslednik, Kette, nam je zapustil tudi samo drobno knjižico. Ti dve knjižici sta poleg Zupančičevih umotvorov skoraj naše edino bogastvo v pesništvu.

Zaslужil je Kette drugo izdajo svojih poezij. Krasne ilustracije je dodal Maksim Gaspari; one znatno povišujejo lepoto knjige. Naj bi ne bilo zavednega in izobraženega Slovenca, ki bi ne imel na svojem domu Ketteja. Biti mora poleg Prešerna. Aškerčev življenjepis Kettejev tudi to, kakor je že prvo izdajo, nekoliko kazi. In le preveč se čuti, da ga hoče gledati nekako z višine, kar se uredniku Kettejevih poezij prav nič ne poda. Toda knjiga mora kljub temu najti sijajen odmev. Krasna izdaja je založniku natovorila precej stroškov, zato je cena Poezij: broširana 4 K, po pošti 4 K 20 v, elegantno vezano 5 K 50 v; po pošti 5 K 80 v.

P.

Vizitacija.

Birokratkočasnica „iz male garnizije“. Pripoveduje prof. Janko Kveder.

Ni višjega užitka na svetu nego sam imeti počitnice in zraven gledati, kako se drugi mučijo z delom. Zato se vsako poletje peljem v „prijazno slovensko mestece“ A. obiskat svojega prijatelja Antona Krokaja. Saj ga poznate; po službenem činu je sicer le sodni tajnik, ali v istini je c. kr. steber ondotnega sodišča! Koliko ima ta človek dela, živa duša ne verjame in kakor rečeno, zame ni večje slasti nego poslušati ga, kadar tarna zaradi preobilega posla.

Ko sem ga pri letošnjem obisku ob petih popoldne dvignil iz pisarne, kjer je ob mojem vstopu baš s trpečimi pogledi in s trudnima rokama po mizi sukal in preobračal debel, še s konopcem omotan spis, se mu niti govoriti ni dalo. Molče je zaklenil pisarno, me vedel pri stranskih durih iz sodnega poslopja in potem po skritih ulicah v temno gostilno. Tukaj pri plzencu se mu je šele odvezal jezik.

„Saj pravim“, je vzdihnil, „sodniki bi imeli gotovo najidealnejšo službo, če ne bi bilo nič dela! Ali kaj, ko ga je čez glavo, da kar gagaš! — Vi profesorji ste seveda kavalirji, vi, vi! Pol leta imate počitnice, pol leta nič opraviti, za nadure pa še posebej plačilo! Sicer pa: Bog te požvižgaj, koleraba, da si me vsaj prišel obiskat!“ Vzdihnil je globoko in se okrepčal.

Zahvalil sem se ginjen na prekrasni napitnici in izrazil nado, da vremena sodnikom bodo se zjasnila. Saj sedaj so dobili, ako se ne motim, novega nadpredsednika in ta bo gotovo izprevidel, da so z delom preobloženi, in bo potrebno ukrenil, da bo on, dični moj prijatelj, primerno razbremenjen.

Anton Krokaj me je divje pogledal, stresel je svojo grivo, zaničljivo je pihnil pred se in rekel: „Vraga bom razbremenjen ogrskega! Saj je bil že tukaj nadpredsednik! Veš, kaj je odredil? Da moram vsak teden enkrat sedeti! Prosim te, letos imam že sedaj pet C¹ in osem Cb² več nego lansko leto ob tem času! Naka, ni mu zadosti! Še sedeti moram vsak teden enkrat!“ — Bil je zelo ogorčen.

Tudi meni se je to zelo čudno zdelo in vprašal sem ga, kaj je pravzaprav zagrešil, da je vsak teden zaprt in mora sedeti, nakar mi je pojasnil, da sem tepec, in da se „sedeti“ ne pravi biti zaprt, ampak biti za sodnika pri kazenskih razpravah okrožnega sodišča. Pripomnil pa je, da ta simbolična beseda precej točno izraža kakovost dotičnega duševnega delovanja.

Nadaljeval je renče: „Ta me bo razbremenil, ta! — Naš vratar je še sedaj jezen nanj, ker mu je pri odhodu dal le dve kroni napojnine!“ — Pomembno se je namrdnil in si naročil drugo čašo.

Ker sem zgodovinar, me seveda vsi svetovni dogodki močno zanimajo in prašal sem prijatelja, kako in kaj je vse bilo, ko si je prišel novi nadpredsednik ogledat ta zavod svete pravice.

S tem vprašanjem sem mu očitno ustregel. Obraz se mu je razjasnil, in ko si je namazal jezik, je pričel praviti: „Le čakaj, povem ti vse od kraja, kako

¹ Pravde do 1000 K. ² Bagatelne pravde.

je bilo. — Torej najprvo je prišla okrožnica našega predsednika in v njej je bilo branje, da počasti novi gospod nadpredsednik tega in tega dne s svojim posetom naše okrožno sodišče; naj se torej ob tej in tej uri zberemo v posvetovalnici številka toliko in toliko in sicer svečano odeti v črno družabno suknjo in okomotani s črno kravato, da bomo predstavljeni njegovemu preblagorodju. Dobro! Ti ne poznaš življenja in zato ti povem, da je bilo to navodilo zastran obleke absolutno potrebno. Sicer bi se lahko pripetilo, da bi bil eden ali drugi naših mlajših gospodov poskusil imponirati nadpredsedniku v kolesarski obleki s križastimi nogavicami in z grmom kopriv za klobukom! Taki so naši ljudje! Zato se pa tudi tako redko kateri izmed Slovencev pospe do dvornega svetnika! — Meni seveda ni bilo treba tega poduka, ker vem, kaj se spodobi. Sploh nisem prišel zastran obleke v nikako zadrego. Imam dostojen črn kaftan; maturiral sem sicer že v njem, pa je še brez madeža, ker ga le redkokdaj nosim. Predlansko leto mi je bil res nekaj preozek postal, veš, da ga nisem mogel zapeti; lokavi krojač je rekel, da se ne da razširiti, jaz sem si pa mislil, ne boš mi novega delal ne, časi so preslabi — ljuba duša, svečana meseca, ki ima le 28 dni, mi še ostanejo kake tri, štiri kronice, drugače pa nič, čisto nič, dasi sem samec, — kaj bom trosil denar za nov kaftan! — pa sem toliko časa karlovovarsko sol pil, da sem za sedem kil splahnil in mi je zdaj suknjica zopet čisto prav! O, še ga bo igrala, še! —

Samozavestno mi je prikimal, spraznil čašo in potem nadaljeval.

„Ampak naš svetnik Dobrota, ta si mi je smilil! Moral si je novo salonsko obleko kupiti nalašč za to priliko; dve leti jo bo plačeval revež v obrokih, če ne bo rajši „napumpal“ države za predujem. Veš, mož je bolj pobožne sorte in je s svojo suknjo preveč lazil za procesijami po solncu. Kaj ima od tega! Suknja mu je ogorela in se mu pričela svetiti kakor lisjak izza grma! — Saj jo je dal prinesiti v pisarno, da smo imeli ogled in izrekli svoje mnenje. Suknja ni bila mogoča! Pri nadsodišču nas itak ne ljubijo posebno: — ne, ni je bilo riskirati! Morala je biti nova, dasi se nam je mož smilil! — Ampak zato je v svojem novem ornatu in s tistimi rjasto-rjavimi rokavicami tako dostojanstveno izgledal, da je na ves gremij napravil izredno dober vtis! — Že se govori, da ga z novim letom od okrajnega sodišča proč vzemo gori k okrožnemu! Avanzma to sicer ni nikak, veš, ampak zgorej pri okrožnem sodišču imajo svetniki v svojih pisarnah vsaj usnjato garnituro, pri nas na okrajnem sodišču pa nič nego dva okorna lesena stola . . . No, saj mu jo vsi privoščimo, garnituro, ker je poštena duša! Rokavice si je moral tudi nove kupiti . . . 1 gld. 40 kr. je dal zanje pri Letnarju pred mostom. Tako mi je sam pravil: „Ali gospod Letnar, sem rekel, 1 gld. 40 kr.! Zadnjikrat sem plačal zanje le 1 gld. 10 kr.! — „O, gospod svetnik, je odgovoril, kje so tisti časi! To ceno so imele pred petnajst leti!“ — Zdaj pa veš, kdaj je bil zadnjikrat kupoval rokavice! —

— Sploh, zaradi rokavic je bila burna debata pri nas na okrajnem sodišču. Jaz sem rekel, meni je vseeno, jaz jih imam, jih je zadnjič brat pozabil pri meni.

Naš „stari“, namreč vodja našega sodišča, in pa kazenski tajnik sta bila zoper rokavice, češ, predsednikova okrožnica jih ne predpisuje! — Ti koleraba ti! Seveda jih ne predpisuje, a to ni nikak razlog *zoper*! Saj hlač in škarpetov tudi ne predpisuje, sem rekel, dobro! — pa nastopimo kar bosi do kolen! Morebiti je zdaj takšna moda, da so dame zgorej dekoletirane, gospodje pa spodej! Ne? — Pričkali smo se, kakor da gre za moteno posest. Jaz sem jih moral sredi debate pustiti, ker so me čakale stranke. Ampak toliko vem, da se niso zedinili. Naš „stari“ je potem napravil dolgo službeno poročilo z obligatnimi latinskimi citati na predsedništvo in prosil navodila zastran rokavic. Jaz nisem nič vedel o tem, pa sem šel tudi na svojo roko prašat gospoda predsednika. Gospod predsednik je potem dekretoval rokavice. — Da, da, ti ne veš, koliko nam je dalo vse to dela! —

Seveda se mi je dobro zdelo, da nisem *jaz* imel tega obilega dela. Prijatelj Krokajl pa je zadovoljni izraz mojega obraza menda napačno tolmačil.

„No, da, ti se muzaš“, je nadaljeval, „misliš pač, kaki kmetavzi smo na okrajnem sodišču, ker ne vemo sami, kaj se spodobi! Kaj pa porečeš potem gospodom zgoraj na okrožnem sodišču, kaj, tistim gospodom, ki vse boljše vedo, ki so pa imeli vendarle pomisleke celo zastran hlač! — Vidiš, druga instanca, pa ni vedela, kaj si naj natakne na bedra! Zdaj se muzaj, koleraba, zdaj! — Najprvo so se udarili zaradi hlač, kake barve morajo biti, v četrtek pri kazenskih razpravah med posvetovanjem. Zagovornik dr. Gad je zunaj že tolažil svojega ske-sanega klijenta, da bo morebiti vendarle oproščen, ker se sodniki tako dolgo posvetujejo. Pa je bil klijent soglasno obsojen po obtožbi in je le zaradi hlač posvetovanje trajalo toliko časa! — Potem je pa prišel še predsednika interpelirat svetnik Špelak, baš takrat, ko sem bil jaz zgoraj zaradi rokavic. Potrkal je in pokukal v sobo. „Pardon, gospod predsednik“, je prašal s svojim rezkim glasom, „hlače črne ali sive?“

„Sive, vedno sive!“

„Državno pravdnštvo nastopi v črnih hlačah!“ je sitnaril Špelak.

„Kdor nima sivih, vzame seveda črne. Pravilne pa so sive!“ ga je fino podučil predsednik.

Špelak je odkuril, pa vem, da ni bil prepričan, ampak da je šel še stikat po Glaser-Ungerjevi zbirki, če najde morebiti kako vrhsodno odločbo zastran hlač. — Sitnež, — kadar le more, mi ovrže kako sodbo in mi da kak nos, pa samo zato, ker ga jezi, da rabim violetno tinto! Ampak mož se jako moti, ako misli, da bo zastran tinte kaj dosegel pri meni! Hvala bogu, še smo sodniki neodvisni!“

Z bojevitim pogledom je izpil, kar je imel v čaši in potem poklical natakarico: „Na, koleraba, naj bo, prinesi še eno! — Da, da,“ je vzdihnil, „kaj ti veš, kako živimo mi trpini!“

Sveže pivo mu je zopet nekoliko razvedrilo mračno čelo. „Postavili smo se pa le pošteno v svoji gali pred novim nadpredsednikom. Salament, kar spoznal bi nas ne bil! Moj kanarček se me je tako ustrašil, ker me ni vaju videti v

cilindru, da je kar počenil na klinu in nekaj naredil. Škoda, da me nisi ti videl . . . Ampak mojega kanarčka le pridi pogledat, pridna zver, zjutraj ob štirih prične in ti gode neprenehoma do večera. Saj pravim, tako je priden, kakor njegov gospod! V znak svojega priznanja sem mu letos podelil naslov in značaj koncertnega vodje in mu zboljšal gažo v obliki enega jabolčnega krljca na teden. Država ni tako pravična, vidiš! — Da, in enega mačka imam, mucek-mijavček mu je ime, ga tudi lahko pogledaš.“

Prijatelj je bil skočil iz tira, pa ni znal nazaj. Niti izdatni požirek, niti bobnanje prstov po mizi mu ni pomagalo. Z globokim rekom: „Tako je naše življenje, brate, tako, tako!“ je podprl glavo v obe roki in se udal nememu premišljevanju.

Priskočil sem mu na pomoč s prašanjem: „Torej, kako se je pa izvršila vizitacija?“

Hitro se je vzdramil. „Saj res! Vidiš, tako glavo imam od samega dela! — O, nadpredsednik je bil prav prijazen pri predstavljanju in vse je šlo čisto dostojno, gladko in brez ničnosti. — Drugi dan popoldne je prišel doli k nam si ogledat še okrajno sodišče. Naš sodni predstojnik . . . Le čakaj, da ne pozabim: Naš „stari“ je imel tisti slavní cilinder, ki ga je kupil leta 1879, na licitaciji iz zapuščine starega Omahna in je bil cilinder že takrat polnoleten. Takih cilindrov ni več na svetu! Veš, da smo se cilindra bolj veselili kakor nadpredsednika! — Torej naš „stari“ je takoj pričel vrtati nadpredsednika, koliko imamo dela na okrajnem sodišču in da potrebujemo brezpogojno še dva tajnika, dva pristava in milijon avskultantov, kakor je tudi res. Ali misliš, da je nadpredsednik sploh hotel kaj slišati? Kar otresel se je, menda so ga bili že „zgorej“ podpihali. „Kaj?“ je rekel, „drugod imajo sodniki še za tretjino več dela, in le gladko izhajajo!“ — Izhajajo, izhajajo! Prosim te, ali je to kak dokaz ali kak razlog? Seyeda izhajajo! Ali kakovo je *njibi* delo in kakovo je *naše*! Zato gre! Pri nas se dela *temeljito*!“

In udaril je ob mizo.

„Temeljito! Tako se govoril!“ sem mu pritrdil. „Vidiš, to je bila poštena beseda! Pri vas se dela temeljito! Bog te ohrani, Tone, vedno tako delavnega in temeljitega!“

Moja pohvala mu je zelo dobro dela. Rekel je, da sem edini človek, ki se da pametno z njim govoriti.

Vedel me je potem še v dve gostilni in naposled v kavarno. —

Drugo jutro sem ga zastonj iskal v pisarni. Ležal je doma, sveča mu je še gorela in zmagovito je smrčal; „koncertni vodja“ ga je pa spremljal na flavti. Zbudil sem ga in mu rekel, da sem prišel pogledat njegovega mačka. Res ga je imel!

Tistega dopoldne ni šel nič v pisarno . . . Ampak, prosim, ni treba naprej praviti! —

F. M.